

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата економічних наук, доцента,

Кирилюк Ірини Миколаївни

на дисертаційну роботу Корнійчука Романа Олеговича

на тему "Забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі",

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 242 Туризм

Актуальність, мета та завдання дослідження, його зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У сучасних умовах цифрова трансформація стала одним із ключових чинників розвитку туристичної галузі, оскільки саме цифрові технології визначають нові способи формування, просування, реалізації та споживання туристичного продукту. Розвиток онлайн-бронювання, цифрових платформ, соціальних мереж, Big Data, штучного інтелекту, VR/AR-рішень, пошукових систем і відкритих туристичних даних змінює не лише інструменти роботи окремих суб'єктів туристичного ринку, а й саму логіку функціонування туристичної екосистеми.

Для України дослідження потенціалу цифровізації туристичної галузі є особливо актуальним. Повномасштабна війна, безпекові обмеження, скорочення міжнародних туристичних потоків, зміна просторової структури мобільності, руйнування туристичної та транспортної інфраструктури, зниження платоспроможного попиту й зростання невизначеності суттєво ускладнили функціонування галузі. Водночас саме цифрові інструменти можуть сприяти збереженню комунікації з цільовими аудиторіями, розвитку внутрішнього туризму, підтримці туристичних дестинацій, формуванню нових сервісних моделей, посиленню інформаційної доступності туристичних ресурсів і підвищенню стійкості підприємств та територій.

Актуальність теми посилюється тим, що цифровізація туризму не може розглядатися лише як технічне оновлення окремих процесів. У дисертації обґрунтовано, що цифрова трансформація туристичної галузі є системною зміною структури туристичної екосистеми, яка охоплює створення туристичного продукту, механізми взаємодії зі споживачем, координацію суб'єктів ринку, управління дестинаціями, використання даних і формування конкурентних переваг. Її специфіка визначається клієнтоцентричністю, платформізацією, data-центричністю та орієнтованістю на пріоритети сталого розвитку. Своєчасність дослідження визначається й тим, що розвиток потенціалу цифровізації туристичної галузі України потребує не фрагментарного впровадження окремих цифрових сервісів, а формування цілісної системи стратегічних пріоритетів.

Дисертаційне дослідження проводилося у межах науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця, зокрема: “Аналіз взаємозв'язку цифрового та людського потенціалу у сфері туризму” (номер державної реєстрації №0123U103639, наказ від 26.09.2023 р. №74-НДС), у межах якої здобувачем опрацьовано підходи до оцінки потенціалу використання цифрових послуг туристичними підприємствами, посилення цифрової спроможності суб'єктів туристичного ринку; “Стратегування мережі цифрових туристичних послуг за участю індивідуальних суб'єктів туристичного ринку в умовах глобальних зрушень” (номер державної реєстрації №РК 0124U003887, наказ від 04.09.2024 р. №631-КП), у межах якої узагальнено аспекти цифрової безпеки в туризмі, зокрема в частині захисту даних, безпечної цифрової взаємодії та зниження ризиків у цифровому туристичному середовищі.

Мета дисертаційного дослідження відповідає його темі та полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробленні практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України в умовах глобалізації та цифрової трансформації. Відповідно до поставленої мети у роботі логічно сформульовано й послідовно розв'язано завдання, пов'язані з дослідженням сутності та еволюції цифровізації туристичної галузі, визначенням концептуального базису цифрової трансформації туризму, аналізом світового досвіду цифрової модернізації, оцінюванням сучасного стану туристичної галузі України, визначенням рівня впровадження цифрових технологій у національному туризмі, розробленням методичного підходу до оцінювання потенціалу цифровізації та обґрунтуванням стратегічних напрямів його розвитку. Об'єкт і предмет дослідження визначені коректно та відповідають заявленій тематиці. Наукові положення, отримані автором, сформульовані чітко, за кожним із них визначено науковий результат та сутність його новизни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ознайомлення з дисертаційною роботою Корнійчука Р. О. дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості та достовірності сформульованих у ній наукових положень, висновків і рекомендацій. Сукупність поставлених і розв'язаних у дисертаційній роботі завдань за переліком і змістом є достатньою для досягнення визначеної мети дослідження. Проаналізувавши дисертацію, можна відзначити змістовний і послідовний підхід автора до вирішення поставлених завдань, що реалізується через органічне поєднання теоретичного осмислення проблематики з її прикладним виміром.

Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем цифровізації, цифрової трансформації, розвитку туристичної галузі, управління даними, цифрових сервісів, сталого розвитку та формування конкурентних переваг у сфері туризму. Здобувачем опрацьовано значний масив наукових, статистичних, аналітичних та нормативно-правових джерел, що дозволило забезпечити належну теоретичну базу дисертації та сформулювати авторське бачення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України.

У дисертації комплексно застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації використано для розкриття сутності цифровізації туристичної галузі, уточнення понятійно-категоріального апарату та узагальнення світового досвіду цифрової модернізації туризму. Системний підхід дав змогу розглядати потенціал цифровізації туристичної галузі як багатокомпонентну систему, що поєднує інфраструктурну, технологічно-функціональну, кадрово-компетентнісну, організаційно-управлінську, ринково-комунікаційну та інституційно-регуляторну складові. Для аналітичної частини дослідження використано статистичний, порівняльний, структурний, табличний і графічний методи, що дозволило оцінити тенденції розвитку туристичної галузі України в умовах глобалізації та цифровізації, рівень упровадження цифрових технологій у національному туризмі, а також особливості використання соціальних мереж, онлайн-платформ, Big Data та інших цифрових інструментів у просуванні туристичних послуг. У роботі обґрунтовано доцільність розрахунку інтегрального показника потенціалу цифровізації туристичної галузі України, що дає змогу визначити співвідношення між окремими складовими такого потенціалу та виявити сильні й проблемні зони цифрового розвитку галузі.

Наукові положення, що формують новизну дисертаційної роботи, висновки та рекомендації спираються на аналіз сучасних тенденцій цифровізації туристичної галузі, узагальнення світового досвіду, дослідження українського туристичного ринку в умовах війни, оцінювання рівня впровадження цифрових технологій, а також авторське моделювання стратегічних напрямів розвитку потенціалу цифровізації. Достовірність одержаних результатів забезпечується відповідністю використаних методів поставленим завданням, логічною послідовністю дослідження, належною інформаційною базою та апробацією результатів у наукових публікаціях. Висновки дисертаційної роботи є логічними, обґрунтованими та такими, що випливають зі змісту проведеного дослідження. Вони відображають основні наукові результати, сформульовані відповідно до поставленої мети й завдань,

та мають практичну спрямованість на забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України.

Загальна характеристика дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Корнійчука Романа Олеговича має логічну, послідовну та завершену структуру, що відповідає темі, меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 186 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі "Теоретичні засади розвитку цифровізації туристичної галузі" досліджено сутність та еволюцію цифровізації туристичної галузі, уточнено співвідношення понять "діджиталізація", "цифровізація" та "цифрова трансформація", розкрито концептуальний базис і специфіку цифрової трансформації туристичної галузі, а також узагальнено світовий досвід цифрової модернізації туризму. Автор обґрунтовує, що цифрова трансформація туризму є не локальним процесом технічного оновлення, а системною зміною архітектури туристичної екосистеми, яка охоплює створення туристичного продукту, комунікацію зі споживачем, управління DESTINACIAMI, використання даних і формування конкурентних переваг.

У другому розділі "Дослідження напрямів та можливостей розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України" проаналізовано тенденції розвитку туристичної галузі України в умовах глобалізації та цифровізації, визначено рівень упровадження цифрових технологій у національному туризмі, розглянуто роль платформізації, соціальних мереж, маркетплейсів, C2C-взаємодії та цифрової репутації. Розроблено методичний підхід до оцінювання потенціалу цифровізації туристичної галузі України як багатокомпонентної системи взаємопов'язаних складових.

У третьому розділі дисертації сформовано стратегічні напрями розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України та механізми їх реалізації. До таких напрямів автор відносить розвиток цифрової інфраструктури і доступності цифрових сервісів, посилення інформаційно-аналітичної спроможності галузі, розвиток кадрово-компетентнісного забезпечення, цифрову інтеграцію бізнес-процесів туристичних підприємств, зміцнення ринково-комунікаційної присутності та удосконалення інституційно-регуляторного забезпечення цифрового переходу.

Змістовним результатом є розроблення прогностичної моделі внутрішнього туристичного потоку з мультиджерельними сигналами, моделі Open Tourism

Data Hub як механізму реалізації інфраструктурно-технологічного та інформаційно-аналітичного напрямів розвитку потенціалу цифровізації, а також базових положень Privacy & Cybersecurity Baseline для туристичних підприємств. Ці положення надають роботі виразної прикладної спрямованості та орієнтують результати дослідження на потреби туристичної галузі України в умовах цифрової трансформації, воєнних ризиків і необхідності посилення кібербезпеки.

Дисертаційна робота характеризується внутрішньою структурною узгодженістю та послідовністю викладу матеріалу. Логіка дослідження вибудована за принципом від теоретичного осмислення цифровізації туристичної галузі до аналітичної оцінки її сучасного стану в Україні та розроблення стратегічних напрямів, моделей і практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку потенціалу цифровізації.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретико-методичних засад і прикладного інструментарію забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України. До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну дисертаційної роботи, слід віднести такі:

удосконалено:

- концептуальний базис цифрової трансформації туристичної галузі, який ґрунтується на виокремленні принципів, драйверів, бар'єрів і структурних елементів цифрового переходу. Запропонований підхід дає змогу розглядати цифрову трансформацію туризму як багаторівневу систему змін, що охоплює технологічну, організаційну, управлінську, комунікаційну, сервісну та інституційну площини, а не лише як запровадження окремих цифрових інструментів (п. 1.2, с. 48–64);

- понятійно-категоріальний апарат дослідження цифровізації туристичної галузі шляхом змістового розмежування понять “діджиталізація”, “цифровізація” та “цифрова трансформація” у контексті туризму. Такий підхід дозволяє точніше визначити відмінність між технічним переведенням процесів у цифрову форму, використанням цифрових інструментів у діяльності суб'єктів туристичного ринку та системною трансформацією туристичної екосистеми (п. 1.1, с. 30–47);

- підхід до аналізу рівня впровадження цифрових технологій у національному туризмі через розмежування цифрової присутності та цифрової зрілості суб'єктів туристичного ринку. Це дозволяє уникнути спрощеного ототожнення наявності сайту, сторінок у соціальних мережах або профілю на платформі бронювання з повноцінною цифровою трансформацією діяльності (с. 96–108);

- методичний підхід до оцінювання потенціалу цифровізації туристичної галузі України на основі його розуміння як багатокомпонентної системи. У роботі виокремлено інфраструктурну, технологічно-функціональну, кадрово-компетентнісну, організаційно-управлінську, ринково-комунікаційну та інституційно-регуляторну складові потенціалу цифровізації. Перевагою запропонованого підходу є можливість переходу від описової характеристики цифровізації до узагальненого кількісного оцінювання, придатного для порівняння, діагностики диспропорцій і формування управлінських рішень (с. 109–131, с. 131–134);

- підхід до формування стратегічних напрямів розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України, що передбачає їх ранжування за рівнем стратегічної значущості, проблемності та очікуваного мультиплікативного ефекту. Такий підхід дозволяє перейти від загального переліку бажаних цифрових змін до системи пріоритетів, придатної для практичного управління розвитком галузі (с. 135–158);

набули подальшого розвитку:

- підхід до аналізу платформізації туристичного ринку та C2C-взаємодії, у межах якого цифрові платформи розглядаються не лише як канали посередництва, а й як середовище пошуку, порівняння, бронювання, оплати, рейтингової верифікації та формування цифрової репутації. Особливо важливим є врахування ролі C2C-моделі в умовах війни та обмеженої зовнішньої мобільності, оскільки вона змінює способи надання туристичних послуг і підвищує значення прозорості, якості сервісу та цифрової безпеки (п. 2.2, с. 96–108);

- підхід до визначення бар'єрів реалізації потенціалу цифровізації туристичної галузі України, згідно з яким оцінювання такого потенціалу не обмежується фіксацією ресурсів і передумов, а передбачає врахування системи обмежень. До таких бар'єрів автор відносить цифровий розрив, інфраструктурні обмеження, кадрово-компетентнісний дефіцит, фінансові обмеження малого і середнього бізнесу, залежність від цифрових платформ, недостатній розвиток аналітичної культури, інституційно-регуляторні обмеження та безпековий фактор (п. 2.3, с. 109–134);

- теоретико-методичні підходи до забезпечення кіберстійкості туристичних підприємств у цифровому середовищі, що базуються на запропонованих автором базових положеннях щодо конфіденційності та кібербезпеки Privacy & Cybersecurity Baseline, адаптованих до умов діяльності малого і середнього туристичного бізнесу. Їхня особливість полягає у поєднанні самооцінки стану кібербезпеки, базової технічної перевірки публічних ендпоінтів, визначення інтегрального коефіцієнта безпеки,

ідентифікації критичних вразливостей, формування переліку першочергових покращень та повторного вимірювання результатів. Такий підхід дає змогу розглядати кібербезпеку і захист даних не як абстрактну вимогу цифрового розвитку, а як сукупність конкретних, вимірюваних і ресурсно досяжних дій, спрямованих на формування базового рівня кіберстійкості туристичних підприємств (п. 3.3, с. 188–203).

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів. Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає у поглибленні теоретико-методичних засад забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України, розширенні понятійно-категоріального апарату цифровізації туристичної галузі, зокрема через розмежування понять “діджиталізація”, “цифровізація” та “цифрова трансформація” у контексті туризму. Теоретико-методичну цінність має запропонований у дисертації підхід до оцінювання потенціалу цифровізації туристичної галузі України, який передбачає комплексне врахування ресурсів, процесів, компетентностей, цифрової інфраструктури, ринкової активності та інституційних умов розвитку. Відповідний інструментарій дозволяє не лише визначати загальний рівень потенціалу цифровізації, а й виявляти сильні та проблемні зони цифрового розвитку галузі, що створює основу для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Практична цінність результатів дослідження полягає у розробленні методичних рекомендацій та інструментарію розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України, які охоплюють розвиток цифрової інфраструктури, посилення інформаційно-аналітичної спроможності галузі, кадрово-компетентнісне забезпечення цифрової трансформації, цифрову інтеграцію бізнес-процесів туристичних підприємств, зміцнення ринково-комунікаційної присутності та удосконалення інституційно-регуляторного забезпечення цифрового переходу, доведених до рівня практичного впровадження. Результати дисертаційної роботи використано у діяльності: ТОВ “Аркада” (довідка №43-к від 29.09.2023 р.) для вдосконалення теоретико-методичного забезпечення цифровізації діяльності туристичного підприємства з урахуванням взаємозв’язку між розвитком людського та цифрового потенціалу у сфері туризму; АТ “Готель “Харків” (довідка № 37-018/1 від 18.12.2024 р.) як практичні рекомендації щодо вдосконалення теоретико-методичного забезпечення кібербезпеки туристичних послуг в умовах розвитку цифрової економіки, зокрема в частині підвищення рівня захисту даних, цифрової безпеки та стійкості суб’єктів туристичного ринку до сучасних кіберзагроз.

Повнота висвітлення результатів дослідження в публікаціях. Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження, висновки і

пропозиції автора відображено у 12 наукових працях, зокрема 4 статті у наукових фахових виданнях України та 8 тезах доповідей і матеріалах науково-практичних конференцій. Тематика публікацій відповідає змісту дисертаційного дослідження та повною мірою відображає його ключові теоретичні положення й практичні результати.

Дані про відсутність запозичень і порушень академічної доброчесності. За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць автора порушень академічної доброчесності не встановлено. Наявні окремі збіги з власними публікаціями здобувача є закономірними з огляду на тематичну спорідненість досліджень. Використані автором ідеї, результати і тексти інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями на джерела.

Дискусійні моменти та зауваження. Ознайомлення з дисертаційною роботою Корнійчук Р. О. засвідчує належний рівень обґрунтованості та достовірності сформульованих у ній наукових положень, висновків і рекомендацій. Водночас окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового розвитку.

1. У п. 2.3 автор розглядає потенціал цифровізації як багатокomпонентну характеристику здатності галузі до подальшої цифрової трансформації та обґрунтовує доцільність виділення інфраструктурної, технологічно-функціональної, кадрово-компетентнісної, організаційно-управлінської, ринково-комунікаційної та інституційно-регуляторної складових. Доцільно було б детальніше обґрунтувати порядок визначення вагових коефіцієнтів, чутливість підсумкового результату до зміни окремих складових, а також можливість використання цього підходу для порівняння різних регіонів України або окремих туристичних дестинацій (с. 109–131).

2. Автором в дисертаційній роботі обґрунтовано відмінність між цифровою присутністю та цифровою зрілістю суб'єктів туристичного ринку, що дозволяє уникнути спрощеного ототожнення наявності цифрових каналів із реальною цифровою трансформацією (п. 2.2, с. 96–107). Водночас доцільно було б детальніше розкрити критерії, за якими підприємство або дестинація можуть бути віднесені до певного рівня цифрової зрілості. Зокрема, потребують уточнення межі між базовою цифровою присутністю, функціональною цифровізацією та системною цифровою трансформацією, оскільки саме від цього залежить практична придатність запропонованих висновків для управлінської діагностики.

3. В роботі приділено значну увагу платформізації туристичного ринку, ролі соціальних мереж, маркетплейсів, гібридних каналів комунікації та C2C-взаємодії. Здобувач слушно зазначає, що C2C-модель змінює способи реалізації

туристичних послуг, посилює роль мікропідприємництва, цифрової репутації, прозорості та регулювання (п. п. 2.1, 2.2). Разом із тим, доцільно було б глибше розкрити ризики такої моделі для якості туристичних послуг, захисту прав споживачів, оподаткування, безпеки гостей та відповідальності платформ. Така деталізація посилює прикладне значення висновків щодо інституційного врегулювання цифрового туристичного середовища (с. 95–109).

4. Автором сформовано систему стратегічних напрямів розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України та обґрунтовано необхідність їх ранжування за значущістю, проблемністю й очікуваним мультиплікативним ефектом. Водночас потребує додаткового пояснення механізм визначення першочерговості реалізації цих напрямів для різних управлінських рівнів: державного, регіонального, дестинаційного та підприємницького. Зокрема, у роботі варто було б чіткіше розмежувати, які з запропонованих напрямів мають реалізовуватися насамперед на рівні державної політики, які – на рівні регіонального управління туризмом, а які можуть бути безпосередньо впроваджені суб'єктами туристичного бізнесу (с. 135–158).

5. У дисертаційній роботі автором запропоновано базові положення Privacy & Cybersecurity Baseline, адаптовані до можливостей малого та середнього туристичного бізнесу. Потребує додаткового пояснення порядок практичної апробації цього підходу. Зокрема, доцільно було б детальніше розкрити, як саме визначаються порогові значення інтегрального коефіцієнта безпеки, яким є мінімальний прийнятний рівень кіберстійкості туристичного підприємства та як часто має здійснюватися повторне вимірювання результатів (с. 188–203).

Вказані зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, мають дискусійний і рекомендаційний характер, а їх наявність свідчить про складність, актуальність і перспективність досліджуваної проблематики.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Корнійчука Романа Олеговича на тему “Забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі” є завершеною, самостійною науковою працею, у якій отримано нові наукові результати, що мають теоретико-методичне та прикладне значення. У сукупності вони забезпечують вирішення важливого наукового завдання щодо формування науково обґрунтованих підходів, методичного інструментарію та практичних рекомендацій для розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі України в умовах глобалізації, цифрової трансформації, воєнних викликів і структурних змін туристичного ринку.

Дисертація Корнійчука Романа Олеговича на тему "Забезпечення розвитку потенціалу цифровізації туристичної галузі", подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України "Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації" від 12.01.2017 р. №40 та Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії" від 12.01.2022 №44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р. та №502 19.05.2023 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 242 "Туризм".

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Херсонського державного аграрно-
економічного університету

Ірина КИРИЛЮК

Підпис кандидата економічних наук, доцента
кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу ХДАЕУ
Начальник відділу кадрів

Юлія ЯВОРСЬКА